

PUT KA SIGURNOSTI

Edukativni vodič za postupanje u kriznim situacijama

GRADANSKI AKTIVIZAM

Ministarstvo
socijalnog staranja,
brige o porodici
i demografije

Mart 2025

PUT KA SIGURNOSTI

Edukativni vodič za postupanje u kriznim situacijama

UVOD

U svakom društvu, u svakom domu i u svakom srcu, postoji neizmjerena snaga za dobro, ljubav i poštovanje. Ipak, ponekad se ti temelji poruše kroz oblike nasilja koji ostavljaju duboke ožiljke na tijelu i duši. Nasilje, u svim svojim oblicima, ne samo da razara fizički, već izaziva unutrašnje borbe koje ostavljaju trajne posljedice. Iako je često nevidljivo na prvi pogled, nasilje je prisutno u mnogim aspektima života, od naših domaćinstava i školskih klupa, pa sve do radnih mjesta i društvenih mreža.

Zamišljajući bolji svijet, onaj u kojem se osjećamo sigurnima i zaštićenima, postavlja se pitanje: kako da se suočimo sa nasiljem? Kako da ga prepoznamo i što je najvažnije, kako da se odupremo?

Ovaj vodič nije samo zbirka informacija – on je poziv na akciju. Poziv da ne budemo nijemi posmatrači, već da prepoznamo nasilje, da se ne stidimo da ga prepoznamo u sebi i drugima i da se borimo protiv njega, kako pojedinačno, tako i u zajednici.

Naš cilj je da pomognemo u razumijevanju samog pojma nasilja, prepoznavanju znakova istog i učenju kako da se na nasilje reaguje. Potrebno je ohrabriti ljude da se ne povuku pred strahom, već da budu nosioci promjena u svojoj okolini. U konačnom, zajedno možemo izgraditi društvo u kojem je nasilje potpuno neprihvatljivo i da sigurnost, poštovanje i ljubaznost budu temelj svih naših međuljudskih odnosa.

Naravno, iako se čini da je borba protiv nasilja teška, zapamtite da svaki korak, svaki glas i svaki čin ljubavi koji pružite, pomaže u stvaranju svijeta u kojem nasilje neće imati mjesta.

1. Pojam nasilja

Sama riječ "nasilje" potiče iz staroslavenskog jezika, a korijen ove riječi je u glagolu "nasiti" koji se koristio u značenju "nasilno činiti" ili "nametati nešto". Kasnije se ovaj glagol razvijao u imenicu "nasilje", koja označava akt prisile ili zlostavljanja. Kroz vrijeme, značenje ove riječi se širilo i prilagođavalo savremenim okolnostima, te danas označava različite oblike agresivnog ponašanja prema drugoj osobi ili grupi.

Dakle, nasilje se može definisati kao bilo koji oblik fizičkog, psihološkog ili emocionalnog zlostavljanja, zastrašivanja, prijetnji ili agresije prema drugoj osobi, koji ima za cilj da nanese štetu, povrijedi ili kontroliše tu osobu. Takođe, nasilje može imati različite oblike i obuhvata širok spektar ponašanja, od fizičkog napada do verbalnih uvreda, prijetnji i psiholoških manipulacija. Međutim, nasilje ne mora biti uvijek očigledno i može biti prisutno čak i u naizgled bezopasnim situacijama, kroz kontrolu, zastrašivanje ili ignorisanje granica.

Za nasilje se nažalost može reći da se javlja u različitim okruženjima, kao što su porodični dom, škola, radno mjesto, i društvene zajednice, a može se manifestovati u različitim oblicima prema različitim grupama ljudi. Karakteristično je da svi oblici nasilja imaju ozbiljno negativan uticaj na fizičko i mentalno zdravlje osoba nad kojima je to nasilje izvršeno, posebno iz razloga što posljedice nasilja često traju godinama nakon što je nasilje prestalo.

U Crnoj Gori nasilje je zakonski regulisano kroz nekoliko ključnih zakona koji obuhvataju različite oblike nasilja, kao što su fizičko, psihološko, seksualno, ekonomsko i nasilje u porodici. Ključni zakoni koji regulišu ovu oblast su Krivični zakonik Crne Gore, Zakon o zaštiti od nasilja u porodici, kao i Zakon o ravnopravnosti polova.

Krivični zakonik Crne Gore definiše i kažnjava različite oblike nasilja, uključujući fizičko, seksualno i psihološko nasilje.

Naime, članom 220 Krivičnog zakonika Crne Gore definisano je da ko lako tjelesno povrijedi člana porodice ili porodične zajednice ili mu ugrozi sigurnost prijetnjom da će napasti na život ili tijelo tog ili njemu bliskog lica, kazniće se zatvorom od šest mjeseci do pet godina. Ovom kaznom kazniće se i lice koje zlostavlja člana svoje porodice ili porodične zajednice ili prema njemu postupa na način koji vrijeđa ljudsko dostojanstvo, zatim lice koje na drugi način više puta primijeni nasilje, uputi prijetnju ili drskim ili bezobzirnim ponašanjem ugrozi ili naruši tjelesni ili duševni integritet člana svoje porodice ili porodične zajednice. Ako je pri izvršenju ovih djela korišćeno oružje, opasno oruđe ili drugo sredstvo podobno da tijelo teško povrijedi ili zdravlje teško naruši ili je djelo učinjeno u prisustvu djeteta, učinilac će se kazniti zatvorom od jedne do pet godina, a ako je usljed ovih djela nastupila teška tjelesna povreda ili teško narušavanje zdravlja ili je djelo učinjeno prema djetetu, učinilac će se kazniti zatvorom od jedne do osam godina. Takođe, ako je usljed navedenih djela nastupila smrt člana porodice ili porodične zajednice, učinilac će se kazniti zatvorom od pet do petnaest godina. Ko prekrši mjere zaštite od nasilja u porodici koje mu je sud ili drugi državni organ odredio na osnovu zakona, kazniće se novčanom kaznom ili zatvorom do jedne godine. Članovima porodice ili porodične zajednice, u smislu ovog člana, smatraju se bračni ili vanbračni supružnik, njihova zajednička djeca i djeca svakog od njih,

partner u zajednici života lica istog pola i djeca svakog od partnera, krvni srodnik i srodnik iz usvojenja u pravoj liniji bez ograničenja, a u pobočnoj liniji zaključno sa četvrtim stepenom, tazbinski srodnici zaključno sa drugim stepenom, partner u intimnoj vezi, lica koja žive u istom porodičnom domaćinstvu i lica koja imaju zajedničko dijete ili je dijete na putu da bude rođeno iako nikad nijesu živjela u istom porodičnom domaćinstvu. Članovima porodice ili porodične zajednice smatraju se i bivši bračni ili vanbračni supružnik, bivši partner u zajednici života lica istog pola, bivši tazbinski srodnici zaključno sa drugim stepenom i bivši partner u intimnoj vezi.¹

Ovdje je riječ o najnovijim izmjenama našegkrivičnog zakonodavstva koje su između ostalog u potpunosti izmijenile krivično djelo nasilja u porodici ili u porodičnoj zajednici i to na način što je predviđeno nekoliko težih oblika ovog krivičnog djela i proširena je grupa lica koji se smatraju pasivnim subjektom. Novi zakon sada obuhvata širu definiciju porodice, koja uključuje ne samo biološke članove porodice, već i druge osobe koje žive u zajedničkom domaćinstvu, čak i ako nisu u formalnoj bračnoj ili partnerskoj vezi. To znači da nasilje u zajedničkom domaćinstvu, bez obzira na formalnu vezu, sada može biti kvalifikovano kao nasilje u porodici. Osim toga, prije izmjena, nasilje u porodici bilo je generalno regulisano, ali bez jasnih, specifičnih odredbi i sa ograničenim obuhvatom zaštite za žrtve. Nakon izmjena, zakon je postao precizniji i obuhvatio je sve oblike nasilja, uključujući emocionalno i psihološko nasilje, te povećao kazne za počinioce. Takođe, izmjene su

¹ *Krivični zakonik Crne Gore ("Službeni list RCG", br. 70/2003, 13/2004, 47/2006 i "Službeni list CG", br. 40/2008, 25/2010, 32/2011, 64/2011 - drugi zakon, 40/2013, 56/2013, 14/2015, 42/2015, 58/2015 - drugi zakon, 44/2017, 49/2018, 3/2020, 26/2021 - ispravka, 144/2021 i 145/2021 i 110/2023) član 220.*

omogućile bržu reakciju policije, uvođenje privremenih zaštitnih mjera i efikasniji proces zaštite žrtava, uključujući i obaveznu pomoć žrtvama kroz različite socijalne i pravne mehanizme.

Zakon o zaštiti od nasilja u porodici usvojen je 2017. godine i isti pruža sveobuhvatnu regulativu koja se odnosi na prevenciju i sankcionisanje nasilja u porodici, kao i na zaštitu žrtava. Definicija nasilja u porodici u smislu ovog zakona podrazumijeva fizičko, psihološko, seksualno, ekonomsko i emocionalno nasilje, kao i sve oblike kontrole i zastrašivanja među članovima porodice.

Članom 36 Zakona o zaštiti nasilja u porodici propisana je novčana kazna od 150 eura ili kazna zatvora od najmanje deset dana zatvora za prekršaj člana porodice ako: upotrijebi fizičku silu, bez obzira da li je nastupila tjelesna povreda drugog člana porodice; prijeti napadom ili izaziva opasnost koja može prouzrokovati osjećaj lične nesigurnosti ili psihički bol drugog člana porodice; verbalno napada, psuje, naziva pogrdnim imenom i na drugi način vrijeđa drugog člana porodice; ograničava drugom članu porodice slobodu komuniciranja sa trećim licima; iscrpljuje radom, uskraćuje san i drugi odmor, prijeti izbacivanjem iz stana i oduzimanjem djece; seksualno uznemirava drugog člana porodice; uhodi i na drugi način grubo uznemirava drugog člana porodice; oštećuje ili uništava zajedničku imovinu ili imovinu drugog člana porodice ili pokušava da to učini; uskraćuje osnovna sredstva za egzistenciju drugom članu porodice; drskim ponašanjem ugrožava porodični mir člana porodice sa kojim ne živi u porodičnoj zajednici. Novčanom kaznom od najmanje 250 eura ili kaznom zatvora od najmanje dvadeset dana kazniće se za prekršaj punoljetni član porodice ako u prisustvu djeteta učini prethodno navedeno nasilje. Novčanom kaznom od najmanje 500 eura ili kaznom zatvora od najmanje trideset

dana kazniće se za prekršaj član porodice za prethodno navedeno nasilje ako je žrtva djeteta. Novčanom kaznom od najmanje 1.000 eura ili kaznom zatvora od najmanje 60 dana kazniće se za prekršaj član porodice koji prikriva člana porodice sa posebnim potrebama.²

Zakon o ravnopravnosti polova nije specifičan za nasilje, ali propisuje zabranu diskriminacije i nasilja na osnovu pola, što uključuje i zaštitu od nasilja prema ženama. Ovaj zakon usmjerava na potrebu da institucije pruže jednaku zaštitu svim članovima društva, bez obzira na pol.

2. Vrste nasilja

Nasilje se ne ogleda samo u fizičkim povredama, naprotiv nasilje može biti tiho, prikriveno i sistemsko, sa emocionalnim i psihološkim posljedicama. Zbog toga je razumijevanje različitih oblika nasilja ključno za njegovo prepoznavanje, prijavljivanje i sprječavanje. Naravno, svaka vrsta nasilja nosi sa sobom specifične rizike i uticaje, a često se dešava da se više oblika nasilja isprepliće unutar istog odnosa ili okruženja.

U ovom dijelu vodiča upoznaćete se sa pojmom najzastupljenijih vrsta nasilja koje se javljaju u društvu.

- Fizičko nasilje uključuje udarce, guranje, šamaranje, gušenje, upotrebu oružja ili bilo kakvu drugu radnju koja može izazvati tjelesnu povredu. Sam pojam fizičkog nasilja možemo definisati kao namjerno nanošenje tjelesne povrede ili bolne radnje drugoj osobi. Takođe, ovaj oblik nasilja najčešće se

² Zakon o zaštiti od nasilja u porodici ("Službeni listu CG", br. 46/2010) član 36.

prepoznaje i najviše prijavljuje, ali to ne znači da ga je i najlakše riješiti, upravo zbog toga što fizičko nasilje često dolazi u kombinaciji s drugim oblicima nasilja kao što su emocionalno, ekonomsko, seksualno i slično. Osim toga, fizičko nasilje nije samo udarac, već i svaka druga radnja koja prijeti tijelu ili ga povređuje.

- Psihološko/emocionalno nasilje koje podrazumijeva vrijeđanje, omalovažavanje, prijetnje, ucjene, izolacija, kontrola, zastrašivanje i ovakav oblik nasilja se uglavnom teško dokazuje. Psihološko ili emocionalno nasilje takođe možemo definisati kao kontinuirano ponižavanje, omalovažavanje, kontrolisanje i zastrašivanje druge osobe sa ciljem narušavanja njenog samopouzdanja, dostojanstva i osjećaja lične vrijednosti. Za razliku od fizičkog nasilja, psihološko nasilje ne ostavlja vidljive tragove, ali njegove posljedice mogu biti jednake ili čak i teže, jer ova vrsta nasilja pogađa najdublje slojeve ličnosti, utiče na mentalno zdravlje i samopouzdanje, a često prethodi ili prati druge oblike nasilja.
- Ekonomsko nasilje javlja se u vidu oduzimanja ili kontrole nad novcem, onemogućavanje zapošljavanja, prisiljavanje na finansijsku zavisnost. Ova vrsta nasilja se često javlja kao oblik kontrole u partnerskim i porodičnim odnosima.
- Seksualno nasilje jeste svaki oblik seksualnog čina bez pristanka, uključujući silovanje, seksualno uznemiravanje, incest i predstavlja posebno osjetljivu formu nasilja sa teškim psihološkim posljedicama.

- Digitalno nasilje je sve češći oblik nasilja, naročito među mladima i može se prepoznati u vidu ucjena, prijetnji, praćenja, širenja lažnih informacija i intimnog sadržaja putem interneta i mobilnih uređaja i slično.
- Socijalno nasilje podrazumijeva izolovanje osobe iz društvenih mreža, zabranu komunikacije sa prijateljima i porodicom, širenje glasina. Ovaj oblik nasilja je vrlo često vršen na suptilan način, ali isti ima razarajući faktor u razvoju ličnosti, posebno kod djece i adolescenata.
- Institucionalno nasilje jeste oblik nasilja koji sprovode institucije ili njihove službe kroz zanemarivanje, diskriminaciju, neadekvatno postupanje ili nedostatak zaštite.

Kada govorimo o zastupljenosti ovih oblika nasilja, prema dostupnim podacima i izvještajima nevladinih organizacija i državnih tijela u regionu može se reći da je psihološko nasilje najčešće, čak 70% žena koje su iskusile neki oblik nasilja navode da su bile žrtve upravo psihološke kontrole i ucjena. Fizičko nasilje je na drugom mjestu po učestalosti – oko 30% žena u regionu Zapadnog Balkana je doživjelo fizičko nasilje barem jednom u životu. Ekonomsko nasilje pogađa 20–25% žena, često u okviru porodičnih odnosa. Seksualno nasilje prijavljuje oko 6% žena, iako je realan broj vjerovatno mnogo veći.³

Ovdje je važno naglasiti da su sve vrste nasilja opasne, međutim najteže posljedice uglavnom ostavljaju fizičko nasilje, jer može direktno ugroziti život i dovesti do trajnih

³ *OSCE istraživanje o nasilju nad ženama na Zapadnom Balkanu (2018), Agencija za ravnopravnost polova BiH, UN Women izvještaji.*

povreda, zatim seksualno nasilje, jer utiče i na fizičko i psihološko zdravlje, često se događa u tišini bez podrške okoline i psihološko nasilje iako ne ostavlja vidljive tragove, ono može dovesti do anksioznosti, depresije, pa čak i suicida. Takođe, poseban stepen opasnosti se vezuje za kombinovano nasilje, u slučajevima kada osoba istovremeno trpi više oblika nasilja npr. fizičko, psihološko i ekonomsko, jer tada postoji visok rizik od dugotrajne traume i ozbiljnih posljedica po zdravlje i sigurnost žrtve.

3. Nasilje u praksi

Zbog zaštite privatnosti i etičkih razloga, detalji pojedinačnih slučajeva nasilja često nisu javno dostupni. Ipak, može se istaći da je u okviru studija o nasilju u porodici i nasilju nad ženama u Crnoj Gori povodom rasprostranjenosti fizičkog nasilja, 23% ispitanika navelo da su šamar, udaranje i guranje najčešći oblici nasilja u porodici. Ova studija je takođe pokazala da postoji nedovoljno prijavljivanje slučajeva, jer 91,7% građana smatra da je nasilje u porodici prisutno u Crnoj Gori, a samo 13% ispitanika je priznalo lično iskustvo sa nasiljem, što ukazuje na nespremnost da se o tome otvoreno govori.⁴

Takođe, svaki treći građanin zna neko dijete koje je bilo žrtva nasilja u školi, pri čemu su najčešće žrtve pripadnici ugroženih grupa kao što su siromašni, djeca sa smetnjama u razvoju, nacionalne manjine i fizički slabiji.⁵

⁴ *Studija o nasilju u porodici i nasilju nad ženama u Crnoj Gori 2012. godina.*

⁵ *Nasilje nad djecom u Crnoj Gori - Istraživanje o znanju, stavovima i ponašanju, UNICEF, 2013. godina.*

U studiji o nasilju u porodici i nasilju nad ženama u Crnoj Gori, dokumentovan je slučaj žene koja je trpjela višestruke oblike nasilja od strane supruge. Osim fizičkog zlostavljanja, bila je izložena i ekonomskom nasilju, gdje joj je suprug onemogućavao pristup zajedničkim finansijama, što ju je činilo potpuno zavisnom. Ovaj slučaj ukazuje na kompleksnost porodičnog nasilja i potrebu za multidisciplinarnim pristupom u pružanju pomoći žrtvama. Takođe, ovi podaci naglašavaju važnost podizanja svijesti o različitim oblicima nasilja i potrebu za pružanjem podrške žrtvama kroz institucionalne mehanizme i društvenu solidarnost.

4. Žrtve nasilja

Žrtva nasilja je svaka osoba koja je izložena jednom ili više oblika nasilja. Nasilje može dolaziti od partnera, člana porodice, nadređenog, nastavnika, vršnjaka, pa čak i od strane institucija ili sistema. Takođe, žrtva nasilja može biti bilo ko i to bez obzira na godine, pol, obrazovanje, ekonomski status, porijeklo ili društveni položaj, jer nasilje se ne bira u odnosu na slabost osobe, već u odnosu na želju nasilnika da dominira, kontroliše i povrijedi.

Iako se najčešće govori o ženama kao žrtvama nasilja, važno je znati da to mogu biti i druge osobe. Primarno žrtve nasilja mogu biti djeca koja su često svjedoci, ali i direktne žrtve porodičnog nasilja, zatim muškarci u kontekstu psihološkog, ekonomskog i partnerskog nasilja, potom starije osobe koje trpe zanemarivanje, zlostavljanje ili ekonomsko iskorištavanje, zatim osobe sa invaliditetom koje mogu biti izolovane i zavisne od onih koji im nanose štetu, žrtve mogu biti i LGBTQ+ osobe koje se često suočavaju sa nasiljem u porodici i zajednici zbog

svoje seksualne orijentacije ili identiteta, kao i migranti, izbjeglice i pripadnici manjinskih zajednica koji su dodatno ranjivi zbog jezičkih, pravnih i ekonomskih barijera.

Važno je naglasiti da je od izuzetnog značaja znati kako prepoznati osobu koja je žrtva nasilja. Naime, mnoge žrtve ne govore otvoreno o tome što im se dešava i to zbog straha, stida, osjećaja krivice, zavisnosti od nasilnika ili gubitka nade. Međutim, postoje različiti znakovi koji mogu ukazivati na to da neko trpi nasilje. Pirmarno to mogu biti fizički znakovi poput modrice, ogrebotine, opekotine ili rane koje se ponavljaju ili ne objašnjavaju uvjerljivo, često „padanje“, „spoticanje“ ili slična opravdanja za povrede, te iznenadno pogoršanje zdravlja bez medicinskog objašnjenja. Takođe, mogu se pokenad prepoznati i psihološki i emocionalni znakovi kao što je povlačenje u sebe, depresija, anksioznost, izraženi strah u prisustvu partnera ili člana porodice, opravdavanje nasilnikovog ponašanja („nije htio“, „ja sam ga isprovocirala“) ili niska slika o sebi, osjećaj bezvrijednosti. Znakovi da je osoba žrtva nasilja mogu biti i ponašajni znakovi kao što su izolacija od prijatelja i porodice, iznenadne promjene u ponašanju, raspoloženju ili izgledu, ograničeno kretanje ili donošenje odluka uz „dozvolu“ partnera, odbijanje pomoći ili razgovora o problemima. Ekonomski znakovi takođe mogu biti prisutni i to na način da osoba ne raspolaže sopstvenim novcem, nezaposlena je iako ima radnu sposobnost, zavisi od partnera za osnovne stvari npr. prevoz, lijekove, hranu.

Za shvatanje položaja žrtve nasilja, jako je važno razmjeti zašto osobe ostaju u odnosima u kojima trpe nasilje. Nime, vrlo često je prisutan strah žrtve da će nasilnik povrijediti njih, djecu ili druge članove porodice, zatim postoji finansijska zavisnost, nedostatak podrške (porodice, prijatelja, institucija), ponekad je riječ o tome da žrtva vjeruje da je nasilje privremeno ili da su oni krivi, takođe žrtve mogu

osjećati stid i sramota zbog osude okoline, može postojati vjera žrtve u promjenu ili nada da će partner „postati onaj stari“, te u krajnjem razlog mogu biti djeca i uvjerenje da je „bolje da imaju oba roditelja“, čak i ako je jedan nasilan.

Dakle, u svijetu u kojem svi nosimo svoje nevidljive terete, nikada ne smijemo suditi ljudima po izgledu, osmijehu ili tišini. Nasilje ne ostavlja uvijek modrice koje se vide. Nekad se skriva iza uredno našminkanog lica, poslovnog odijela, nasmijanog pogleda, pa čak i šale. Žrtva nasilja nije kriva. Niti slaba. Ona je možda majka koja pokušava da zaštiti djecu. Osoba koja ne zna kome da se obrati.

Ne osuđujte. Budi neko ko vidi više od površine. Ko pruža ruku umjesto pogleda osude. Ko vjeruje – i kad nije sve izrečeno. Ko podržava – bez uslova. Jer ponekad je jedno "tu sam za tebe" sve što žrtva nasilja treba da napravi prvi, najteži korak.

5. Posledice nasilja

Posledice svih oblika nasilja na žrtve duboko su ukorijenjene u njihovom životu i često traju mnogo duže od samog čina nasilja. Nasilje, bilo da je fizičko, emocionalno, seksualno ili ekonomsko, ostavlja tragove koji utiču na svakodnevni život žrtve na različite načine.

Fizičke povrede koje nastaju usled nasilja, poput modrica, opekotina, slomljenih kostiju ili unutrašnjih povreda, predstavljaju samo početak. Čak i kada se povrede zacijele, posledice ostaju u obliku trajnih ožiljaka ili invaliditeta, koji ne samo da utiču na telesnu funkcionalnost, već i na psihološko stanje žrtve. U mnogim slučajevima, dugoročne posledice nasilja mogu izazvati hronične bolesti, poput povišenog krvnog

pritiska, problema sa srcem ili probavnim sistemom, kao i smanjenje opšteg imuniteta.

Pored fizičkih posledica, emocionalne i psihološke posledice nasilja su često duboko ukorenjene i mnogo teže se prevazilaze. Posttraumatski stresni poremećaj (PTSP), koji se javlja kao rezultat nasilja, može dovesti do noćnih mora, paničnih napada, anksioznosti, depresije i ozbiljnih problema sa emocionalnim stabilitetom. Žrtve nasilja često imaju smanjeno samopouzdanje, osećaj srama i stida, kao i nisko samopoštovanje. Ponekad žrtve nisu u stanju da vjeruju drugima ili da se ponovo otvore, što često vodi ka socijalnoj izolaciji.

Društvene posledice nasilja su takođe značajne. Žrtve nasilja često se povuku iz socijalnih interakcija i gube povjerenje u ljude oko sebe. Strah od ponovnog nasilja može ih natjerati da izbjegavaju odnose sa porodicom, prijateljima ili kolegama. Djeca, koja su žrtve nasilja, suočavaju se sa problemima u školi, gdje mogu doživjeti pad u učeničkom uspjehu i socijalnoj integraciji. Odrasli koji su pretrpjeli nasilje mogu imati poteškoće u održavanju posla i ostvarivanju profesionalnih ciljeva, što dodatno pogoršava njihovu situaciju. Uz sve to, žrtve nasilja često doživljavaju ozbiljne ekonomske poteškoće, jer mogu biti onesposobljene da rade ili da se samostalno izdržavaju, što ih često čini zavisnima od drugih.

Seksualno nasilje nosi sa sobom dodatne, specifične posledice. Fizičke povrede koje mogu nastati usled seksualnog nasilja često su ozbiljne i dugotrajne, ali psihološke posledice su još teže. Žrtve seksualnog nasilja mogu doživjeti trajne traume, osećanje stida, krivice, pa čak i nesposobnost da uspostave zdrave intimne odnose u budućnosti. Ponekad se javljaju i suicidalne misli, posebno kod osoba koje su preživjele ozbiljan oblik seksualnog nasilja. U mnogim slučajevima, seksualno

nasilje dovodi do trajnih problema sa seksualnom funkcijom, uključujući bolove, strah ili smanjenje seksualne želje.

Svi ovi faktori zajedno utiču na sposobnost žrtava da funkcionišu u svakodnevnom životu. Nasilje stvara začarani krug u kojem žrtve teško mogu da se oporave, kako zbog fizičkih posledica, tako i zbog emocionalnih i psiholoških rana. Nasilje nije samo trenutna trauma, već traje dugo nakon što je nasilnik fizički nestao i ostavlja žrtvu u stanju neprekidnog stresa, nesigurnosti i bola.

Za prevazilaženje posledica nasilja, žrtvama je potrebna sveobuhvatna podrška, koja uključuje fizičko liječenje, psihološku terapiju i pomoć u obnavljanju socijalnih i ekonomskih veza. Pomoć u obliku psihoterapije, rad sa socijalnim radnicima, kao i podrška od strane porodice i prijatelja, mogu biti ključni za oporavak žrtve. Takođe, društvo mora učiniti više kako bi obezbijedilo sigurno okruženje u kojem žrtve mogu dobiti pomoć bez straha od stigmatizacije ili ponovnog nasilja.

U krajnjoj liniji, posledice nasilja su dalekosežne i utiču na sve aspekte života žrtava. Kroz prepoznavanje i razumijevanje tih posledica, društvo može bolje razumjeti i pružiti podršku onima koji su pretrpjeli nasilje, kako bi se omogućio proces izlječenja i ponovnog vraćanja u normalan život.

6. Femicid u Crnoj Gori

Femicid jeste ekstremni oblik nasilja prema ženama i isti predstavlja jedan od najtežih i najtragičnijih oblika rodno zasnovanog nasilja. Femicid se definiše kao ubistvo žene od strane muškarca iz rodno zasnovanih razloga. Ovo uključuje

sve oblike nasilja prema ženama koje vode do njenog ubistva, bilo da se radi o partneru, bivšem partneru, članu porodice ili bilo kojoj osobi koja se motiviše rodnim stereotipima i nasiljem. Femicid je ekstremni oblik nasilja u porodici i može biti rezultat niza faktora, uključujući emocionalno, fizičko, seksualno i psihološko nasilje.

Femicid iliti ubistvo žene zbog njenog ženskog roda postao je jedan od najstrašnijih oblika rodno zasnovanog nasilja u Crnoj Gori, a u poslednjim godinama svjedočimo povećanju broja ovakvih tragičnih slučajeva. Zbog sve učestalijeg pojavnog oblika ovog nasilja, važno je posvetiti pažnju edukaciji o femicidu, njegovim uzrocima, posledicama i mjerama prevencije.

Ovaj edukativni vodič ima za cilj da pruži osnovne informacije o femicidu, poveže ga sa širim društvenim i pravnim okvirom, te pruži konkretne smjernice za djelovanje u prevenciji.

U Crnoj Gori, femicid se prepoznaje u okviru opšte regulative nasilja u porodici, ali specifična pravna odredba koja se odnosi na femicid nije jasno definisana u zakonodavstvu. Ipak, Krivični zakonik Crne Gore prepoznaje ubistvo kao krivično djelo, a ubistvo žene u kontekstu nasilja u porodici može se kvalifikovati kao teže krivično djelo s težim kaznama.

Konkretno, zakonodavstvo predviđa da ako nasilje u porodici dovede do smrti žrtve, učinilac može biti kažnjen zatvorskom kaznom do 40 godina. U tom kontekstu, iako femicid nije eksplicitno definisan, pravni okvir daje osnovu za kazne koje odgovaraju ozbiljnosti ovog krivičnog djela.

Kako je prethodno pojašnjeno, Crna Gora je osim Krivičnog zakonika, usvojila Zakon o zaštiti od nasilja u porodici, koji omogućava brže donošenje zaštitnih mjera za žrtve, uključujući zabranu pristupa nasilniku, udaljenje iz stana i

druge zaštitne mjere. Međutim, i dalje postoje izazovi u primeni ovih mjera, kao i u prevenciji i zaštiti žrtava.

Iako nije moguće tačno utvrditi broj femicida u Crnoj Gori zbog problema u sistematskom prikupljanju podataka, izvještaji za poslednje godine ukazuju na zabrinjavajući trend. U poslednjim godinama, nekoliko slučajeva femicida privuklo je veliku pažnju medija i javnosti, što je izazvalo povećanu društvenu osudu i pozive za hitnu reformu sistema zaštite žrtava nasilja. Naime, mediji su poslednjih godina sve češće izvještavali o slučajevima femicida, koji su šokirali javnost i izazvali ozbiljne reakcije. Neki od najpoznatijih slučajeva, koji su privukli veliku pažnju, uključuju slučaj u Nikšiću iz 2021. godine kada je muškarac ubio svoju partnerku, što je izazvalo snažnu reakciju javnosti i medija. Kroz izvještaje se širila informacije o nasilju u porodici koje je žrtva pretrpjela, a ubistvo je privuklo i pažnju na nepravilnosti u sistemu zaštite žrtava nasilja. Zatim, slučaj iz 2019. godine, kada je u Herceg Novom ubijena žena od strane svog partnera, a ovaj incident je, pored tragične sudbine žrtve, postavio pitanje nedostatka adekvatne reakcije institucija i zaštite žena u vezi sa prijavama nasilja. Potom, ubistvo u Baru 2020. godine, kada je žena ubijena nakon što je godinama trpjela fizičko i psihološko nasilje. Ovaj slučaj je izazvao veliku javnu osudu, ali je takođe ukazao na neadekvatnu podršku institucija žrtvama nasilja i na nesuficijentnu edukaciju o prepoznavanju i prevenciji femicida.

Može se reći da je povećanje broja femicida rezultat nekoliko faktora:

- Nedovoljna edukacija i prevencija nasilja, jer mnogo žrtava nije imalo pristup potrebnoj pomoći i podršci na vrijeme.

- Slaba reakcija institucija, jer u nekim slučajevima, sistemske slabosti u reagovanju na prijave nasilja omogućile su da nasilnici nastave sa zlostavljanjem, što je na kraju dovelo do tragičnih ishoda.
- Rodni stereotipi i društvena tolerancija na nasilje koji su duboko ukorenjeni rodni stereotipi i normalizacija nasilja u porodici često ostavljaju žene u poziciji gdje ne prepoznaju nasilje kao ozbiljan problem, a društvo često ne reaguje na vrijeme.

Kada se govori o prevenciji femicide, ista zahtijeva zajednički angažman na svim nivoima društva. Edukacija, kako za žene, tako i za širu javnost, može igrati ključnu ulogu u smanjenju broja nasilnih slučajeva.

Neki od ključnih ciljeva edukacije u prevenciji femicida uključuju edukacija o rodnoj ravnopravnosti treba početi od najranijeg uzrasta. To uključuje objašnjavanje šta znači rodna ravnopravnost, kako se nasilje u porodici može manifestovati i kako prepoznati znakove nasilja prije nego što dođe do fizičkog nasilja.

Vrlo je važna obuka profesionalaca odnosno policije, socijalnih radnika, advokata, tužilaca, sudija i drugih koji se bave zaštitom žrtava nasilja moraju biti adekvatno obučeni kako bi mogli da prepoznaju znakove nasilja i reaguju na pravi način. Ovo uključuje i obuku o prepoznavanju emocionalnog i psihološkog nasilja, koje često prethodi fizičkom nasilju. Takođe, za žrtve nasilja važno je omogućiti podršku kroz krizne centre, sigurne kuće, psihološku podršku i besplatnu pravnu pomoć. Žrtve moraju imati sigurno mjesto za prijavu nasilja i odmah dostupne mjere zaštite.

Potrebno je kreirati sistem u kojem žrtve nasilja vjeruju da će njihovi problemi biti ozbiljno shvaćeni i riješeni od strane institucija (policija, tužilaštvo, sudovi), a što može značajno

doprinijeti smanjenju broja femicida. Institucije moraju biti obavezane na brzu i efikasnu reakciju.

U konačnom, femicid u Crnoj Gori predstavlja ozbiljan društveni problem koji je, nažalost, još uvijek prisutan i u porastu. Međutim, sistematskim pristupom prevenciji, uključujući edukaciju, unapređenje zakonskog okvira i podršku žrtvama, moguće je smanjiti broj tragičnih slučajeva femicida. Edukacija na svim nivoima društva, posebno u smislu rodne ravnopravnosti, prepoznavanja nasilja i pružanja pomoći žrtvama, ključna je za stvaranje sigurnijeg društva za žene.

7. Nadležne institucije u Crnoj Gori

U Crnoj Gori, nekoliko institucija su nadležne za sprovođenje zakona koji se odnose na nasilje.

Prva linija jeste uvijek policija i ovlašćeni policijski službenici koji su zaduženi za prikupljanje dokaza, privremenu zaštitu žrtava, kao i za privođenje nasilnika u hitnim slučajevima. U slučajevima nasilja nad ženama i djecom, od samog početka postupka uključen je Centar za socijalni rad koji je zadužen da pruža socijalnu i psihološku pomoć žrtvama nasilja, kao i asistenciju u postizanju bezbjednosti za žrtve.

Nakon policije, sledeća nadležna insitucija jeste tužilaštvo koje je odgovorno za vođenje krivičnih postupaka u slučajevima nasilja, uključujući nasilje u porodici, seksualno nasilje i sve druge oblike nasilja predviđene Krivičnim zakonikom. Tužilaštvo nakon podnošenja krivične prijave i obavljanja razgovora pred policijom cijeni da li je riječ o krivičnom djelu, prekršaju ili nije riječ o kažnjivom ponašanju.

Ukoliko tužilaštvo ocijeni da je potrebno pokrenuti krivično gonjenje, sledeća instanca jeste nadležni sud koji ima zadatak da donese presude u slučajevima nasilja, da izrekne kazne okrivljenima za krivična djela nasilja, kao i da odluči o primjeni zaštitnih mjera.

Takođe, u mnogim slučajevima, žrtve nasilja mogu se smjestiti u sigurne domove ili se obratiti organizacijama koje pružaju specijalizovanu pomoć i podršku.

Dakle, nasilje u Crnoj Gori je zakonski regulisano kroz nekoliko zakona koji pružaju jasnu definiciju nasilja, prepoznaju različite oblike nasilja i pružaju odgovarajuće sankcije za počinioce. Takođe, zakonodavni okvir omogućava žrtvama nasilja da dobiju zaštitu i podršku, kao i da im se pruži pristup pravdi. Uvođenjem preventivnih mjera i odgovarajućih kazni, cilj je smanjiti nivo nasilja u društvu i obezbediti sigurnost za sve članove zajednice.

8. Kako pozvati u pomoć

Nasilje u porodici i druge vrste nasilja predstavljaju ozbiljan društveni problem koji pogađa veliki broj ljudi, a žene su najčešće žrtve. Ako se vi ili neko koga poznajete nalazi u situaciji nasilja, važno je znati kako potražiti pomoć i kako prijaviti nasilje.

U ovom vodiču objasnićemo korake koje žrtve nasilja mogu preduzeti kako bi dobile pomoć, kao i kako građani mogu prijaviti nasilje u svom okruženju.

1. Sigurne kuće i centri za podršku

Žrtve nasilja mogu se obratiti sigurnim kućama koje pružaju sigurno utočište. U Crnoj Gori postoje ustanove koje pružaju privremeni smještaj žrtvama nasilja i njihovoj djeci, kao i psihološku, pravnu i socijalnu podršku. Sigurne kuće su mjesto gdje možete biti zaštićeni od nasilnika.

2. Pomoć putem telefonskih linija

Postoji više besplatnih i anonimnih telefonskih linija koje su dostupne 24 sata dnevno, svakog dana u godini. Neki od tih brojeva uključuju:

- Policija 122,
- SOS linija za žene i djecu 0800 11 22 (besplatan broj za sve građane),
- Kontaktirati lokalni centar za socijalni rad može biti koristan način za dobivanje pomoći i smještaja u kriznim situacijama.

3. Pravna pomoć

Žrtve nasilja imaju pravo na besplatnu pravnu pomoć. To uključuje pomoć u vezi sa izradom prijava, zaštitnim mjerama, razdvajanjem od nasilnika i sl. Pravnu pomoć pružaju advokati koji su specijalizovani za zaštitu žrtava nasilja.

4. Psihološka podrška

Mnoge žrtve nasilja trpe teške psihološke posledice. Psiholozi i terapeuti mogu pružiti podršku kroz savjetovanje, koje je ključno za prevazilaženje trauma izazvanih nasiljem. Mnoge organizacije koje rade na zaštiti žrtava nasilja nude besplatnu psihološku pomoć.

5. Zdravstvena zaštita

U slučaju povreda usled nasilja, žrtve imaju pravo da se obrate ljekarima i zdravstvenim radnicima. Ljekari su obavezni da prijave povrede izazvane nasiljem, a žrtvama se može pružiti i medicinska pomoć u bolnicama ili ambulancama.

Sam proces prijave nasilja podrazumijeva da ako ste žrtva nasilja, odmah pozovete policiju na broj 122. Policija je obavezna da odmah reaguje, obezbedi vašu sigurnost, kao i da pokrene istragu. Prijava nasilja može biti anonimna, a u nekim slučajevima žrtva može zatražiti da se za nju preduzmu mere zaštite, kao što je udaljavanje nasilnika iz doma. Dakle, pozovite policiju, objasnite šta se desilo i gdje se nalazite. Ako ste u opasnosti, budite sigurni da pružite jasne informacije o trenutnoj situaciji i potrebama npr. ako ste u fizičkoj opasnosti, ako su djeca prisutna itd.

Takođe, ako ste žrtva nasilja, možete se obratiti i Centru za socijalni rad. Socijalni radnici mogu pružiti neposrednu pomoć u zaštiti i pružanju smještaja, kao i u povezivanju sa drugim službama, uključujući pravnu pomoć. U tom slučaju, pozovite centar za socijalni rad u vašem mjestu ili posjetite lokalnu kancelariju. Oni će vas uputiti na sledeće korake i obezbijediti pomoć.

Ukoliko je potrebno, možete podnijeti zahtev za zaštitu na sudu, kao što je privremena zaštitna mjera koja može uključivati zabranu pristupa nasilniku ili njegovog udaljenja iz doma. Sud će doneti hitnu odluku koja pruža zaštitu žrtvi. Za podnošenje zahtjeva za zaštitu možete se obratiti sudu ili advokatu. U nekim slučajevima, ukoliko je nasilje ozbiljno, sud može doneti zaštitnu mjeru i bez vašeg prisustva i to na osnovu same prijave i relevantnih dokaza.

Takođe, nevladine organizacije (NVO) koje se bave zaštitom žena i djece, Sigurna ženska kuća i druge, pružaju besplatne i povjerljive usluge. Ove organizacije mogu vam pomoći u prijavi nasilja i pružiti savjetodavne i druge usluge. Kontaktirajte NVO putem telefona ili e-maila, ili posjetite njihove kancelarije. Ove organizacije će vas uputiti na odgovarajuće mjere zaštite i pomoći vam da dobijete potrebnu podršku.

Važno je da i u slučaju da ste svedok nasilja, prijavite incident što prije, jer vaša prijava može spasiti živote. Građani imaju odgovornost da prepoznaju nasilje i da ga prijave nadležnim institucijama. Građani mogu pozvati policiju na broj 122 ako su svjedoci nasilja. Ako se nasilje dešava u trenutku kada su pozvani, policija je obavezna da odmah reaguje. Takođe, ako primijetite nasilje ili imate saznanja o nasilju u porodici, možete se obratiti lokalnom centru za socijalni rad i prijaviti slučaj. Oni će donijeti odgovarajuće mjere. Građani mogu takođe prijaviti nasilje nevladinim organizacijama koje pružaju pomoć žrtvama nasilja.

Važno je znati! Žrtve nasilja imaju pravo na hitnu zaštitu, uključujući fizičku, psihološku i pravnu zaštitu. Svi prijavljeni slučajevi nasilja mogu biti anonimni, a podnosioci prijava i žrtve imaju pravo na povjerljivost.

ZAKLJUČAK

Nasilje je ozbiljan društveni problem koji pogađa mnoge ljude, a njegove posljedice dalekosežno utiču na pojedince, porodice i zajednicu u celini. Međutim, nije sve izgubljeno. Svako od nas ima odgovornost da reaguje i bude dio rješenja. Ako budemo odgovorni, obazrivi i spremni da pomognemo, možemo stvoriti sigurnije i zdravije društvo za sve.

Kroz edukaciju, prevenciju i podršku žrtvama, možemo smanjiti nasilje i pomoći da se izgrade bolji uslovi za život u kojem neće biti mjesta za nasilje. Važno je da svi zajedno, kao zajednica, uložimo napor da prepoznamo nasilje u njegovim počecima, pružimo pomoć žrtvama i stalno radimo na tome da se nasilje spriječi.

Nikada ne smijemo zaboraviti da snaga promjena leži u nama samima. Svaka prijava, svaka pomoć, svaki trenutak pažnje može napraviti veliku razliku. Pomoć žrtvama, ohrabrivanje ljudi da se obrate za pomoć i stvaranje sigurne, prijatne atmosfere bez straha može dovesti do pozitivnih promjena.

Zajedno možemo učiniti sve!

Nasilje je nešto što se može zaustaviti, ali samo ako svi budemo aktivni učesnici u borbi protiv njega.

Budimo snaga koja menja svijet na bolje – za nas, za naše porodice, za našu djecu i za buduće generacije.

LITERATURA

1. Krivični zakonik Crne Gore
2. Zakon o zaštiti od nasilja u porodici
3. OSCE istraživanje o nasilju nad ženama na Zapadnom Balkanu (2018), Agencija za ravnopravnost polova BiH, UN Women izvještaji
4. Studija o nasilju u porodici i nasilju nad ženama u Crnoj Gori, 2012. godina
5. Nasilje nad djecom u Crnoj Gori - Istraživanje o znanju, stavovima i ponašanju, UNICEF, 2013. godina

